

Dr. Jac. P. Thijssen en de entomologie

Naar aanleiding van zijn honderdste geboortedag

door

H. H. EVENHUIS

THIJSSSE was ontegenzegglijk een veelzijdig veldbioloog. Professor HEIMANS heeft van zijn werk gezegd dat dit niet in bepaalde rubrieken valt in te delen: „Was Thijssen beter ornitholoog dan entomoloog, meer botanicus dan zoöloog, of helemaal geen van beide?” Mijns inziens ging zijn voorkeur uit naar de planten en naar de vogels. Lid van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging is hij nooit geweest. Wel heeft hij in 1899 de Amsterdamsche Entomologische Club helpen oprichten, die in de eerste jaren onder voorzitterschap van Dr. A. C. OUDEMANS om de twee maanden haar vergaderingen in Zeemanshoop hield. Aanvankelijk was THIJSSSE secretaris-penningmeester, maar hij moest deze functie in het begin van 1900 wegens een langdurige pleuritis neerleggen. Slechts enkele malen deed hij mededelingen over een entomologisch probleem dat hem op dat ogenblik bezighield; over het algemeen was hij meer belangstellend toehoorder.

THIJSSSE's interesse in insecten moeten wij zien in verband met zijn algemene veldbiologische werk. Het is geen toeval dat juist de hommels, bijen en wespen zijn bijzondere aandacht trokken. In veel van zijn geschriften over planten worden deze insecten grondig behandeld. Hoe zou men ook zonder een gedetailleerde morfologische studie van deze bloembestuiers hun rol goed kunnen begrijpen? Als bloembezoekers interesseerden hem ook vliegen, vooral zweefvliegen, vlinders en nog tal van andere insecten. Het viel hem op, dat bepaalde soorten bloembezoekers zich vrijwel uitsluitend tot één bepaalde plantesoort beperken. Een verdienste is dat hij voor een groot aantal bloembezoekers Nederlandse namen heeft bedacht, waarvan er nu nog vele door het insectenminnende publiek worden gebruikt. In het Verkade-album „De bloemen en haar vrienden” (1933) worden al deze zaken nog weer eens op de hem eigen onderhoudende manier naar voren gebracht. Ik heb in mijn jonge jaren van dit album veel plezier gehad.

THIJSSSE schreef in 1901 in *De Levende Natuur* een tabel voor het bepalen van de genera van graafwespen, wespen en bijen van Nederland. Deze tabel heeft er in niet geringe mate toe bijgedragen om bij een aantal entomologen liefde voor deze interessante insectengroepen op te wekken. Later heeft THIJSSSE getracht om tezamen met B. E. BOUWMAN uitvoeriger tabellen voor de angeldragende vliesvleugelige insecten samen te stellen; hij heeft daartoe evenwel niet de tijd kunnen vinden. Hij schreef in 1924: „Het is helaas bij enkele kleine studies gebleven; er was ook nog zoveel te doen op ander gebied”. Zo verschenen dan tussen 1927 en 1932 van BOUWMAN alleen tabellen over de Nederlandse graafwespen tot op de soorten met aantekeningen over hun biologie. Deze tabellen zijn voor een gedegen studie van de Nederlandse graafwespen nog steeds onmisbaar. THIJSSSE schrijft in het voorwoord (1927): „Ik was toen [dat was ten tijde dat hij zijn eerste tabel schreef in 1901] in het volle vuur van mijn wespen- en bijenstudies en dacht wel, dat ik daarvan mijn hoofdbezigheid zou maken. Maar er kwam heel ander werk aan de winkel en ik heb nooit zo'n tabel voor elkaar

gekregen. Doch daarom niet getreurd. Wat ik verzuimde, hebben anderen gedaan en veel beter, dan ik het ooit zou hebben kunnen klaarspelen. Ik behoef maar de namen te noemen van B. E. Bouwman, P. Haverhorst, Dr. L. Vuyck en Dr. Aug. Stärcke”.

Zijn liefde voor graafbijen en graafwespen is wel terug te voeren tot zijn verblijf op Texel, waar hij tussen 1889 en 1892 hoofd was van de „Franse school” te Den Burg. In de zandkuil, een oude zandgraverij in de diluviale kern van dat eiland, wemelde het 's zomers van graafbijen, graafwespen en nog veel meer interessante dieren. Deze zandkuil is thans bezit van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. THIJSE noemt deze kuil „mijn mooiste zandkuil”. Hij heeft hier talloze waarnemingen verricht. Hier heeft hij ook *Ammophila lutaria* (thans *Podalonia affinis*) als nieuw voor de Nederlandse fauna gevangen. Die vangst was niet helemaal toevallig. THIJSE had al in 1900 waargenomen, dat *Ammophila hirsuta*, die volgens FABRE met rupsen fourageert, spinnen naar haar nest sleepte. Hij heeft daar enkele malen de aandacht op gevestigd, totdat hij dan in 1905 ontdekte dat de soort die met rupsen fourageert een andere is, nl. de genoemde *Ammophila lutaria*. Daarmee leek het probleem opgelost, totdat BOUWMAN in 1907 de echte *Ammophila hirsuta* met rupsen waarnam. Daarna heeft THIJSE nog vele malen de aandacht gevestigd op „de raadselachtige *Ammophila*”. Blijkens de tabel van BOUWMAN was deze kwestie in 1927 nog niet uitgemaakt. Nadien is er geen vermelding van de spinnen-vangende *Ammophila* meer gemaakt. Heeft THIJSE hier toch niet goed waargenomen?

Het trekken van insecten heeft THIJSE ook steeds geboeid. Het begon met de „glazenmakers”, *Libellula quadrimaculata*, die op 10 en 11 juni 1900 in grote zwermen over Amsterdam trokken. Deze trek werd op vele plaatsen in Nederland en België waargenomen. Later deed THIJSE mededelingen over vlindertrek, van koolwitjes, distelvlinders en gamma-uilen. Op 19 en 20 mei 1925 had opnieuw een grote trek plaats van *Libellula quadrimaculata*. THIJSE had in „De Groene Amsterdammer” hierover een enquête ingesteld en daarop kwamen buitengewoon veel reacties uit alle delen van ons land.

THIJSE hield zich ook bezig met fenologische waarnemingen, zowel in verband met de eerste bloei van de voorjaarsplanten en de aankomst van de eerste trekvogels in het voorjaar als met de verschijning van de voorjaarsinsekten. Voor hem gold 10 maart als de datum waarop de eerste hommels verschijnen en 30 april als die van de eerste oranjetipvlinder. Over de oranjetipvlinder heeft hij heel wat geschreven, vooral in verband met de fenologie en met de planten waarop het wijfje haar eieren legt; het was een van de vlinders waarvoor hij een bijzondere voorliefde had.

Meer bij uitzondering schreef THIJSE ook artikelen over andere entomologische objecten dan geangelde vliesvleugeligen, zweefvliegen en overige bloembezoekende insecten. In *De Levende Natuur* vinden wij van zijn hand nog opstellen over *Carabus clathratus*, malariamug, draaikevertje of schrijverke, huiskrekkel, jultkever, oorwormen, blauwe sprinkhaan, de houtwesp *Paururus juvencus* en haar parasiet, zandloopkevers en zebraspinnetje.

THIJSE was een groot voorvechter voor de natuurbescherming. Voor de entomologie heeft hij zich verdienstelijk gemaakt door de vele artikelen over de

grote vuurvliinder die men uitgestorven waande en die in 1915 opnieuw in de Linde-vallei werd ontdekt. De subsp. *batavus*, de fraaiste ondersoort van deze toch al zo mooie vlinder, is alleen in Nederland inheems en is dus een unicum in de wereld. Aanvankelijk werd gepoogd om de vlinder naar andere gebieden in Nederland zoals het Naardermeer over te brengen, maar deze pogingen zijn blijkbaar alle mislukt. In het bekende natuurreservaat „Wicken fen” in Engeland is subsp. *batavus* thans ook uitgezet; daar blijkt hij zich dank zij kunstmatig ingrijpen nog steeds te kunnen handhaven. Het is stellig mede door de activiteit van THIJSSSE gelukt om een van de belangrijkste vindplaatsen te behouden; deze is thans eigendom van de Friese natuurbeschermingsorganisatie „It Fryske Gea”.

THIJSSSE was stellig niet in de eerste plaats entomoloog. Door zijn vele geschriften en door zijn bijzondere manier van schrijven heeft hij, tezamen met zijn reeds vroeg overleden medewerker E. HEIMANS, velen dichter tot de levende natuur gebracht. En uit die grote schare van natuurliefhebbers hebben zich zeer velen tot de studie van de insecten aangetrokken gevoeld.

Ter overname aangeboden: R. A. Ellis, *Im Spinnenland*, 1913, 111 blz., *f* 1.—*; C. D. Duncan and G. Pickwell, *The World of Insects*, geb., 390 blz., 194 fig., gekl. frontpl., New York/Londen, 1939, *f* 7.50*; E. Reitter, *Fauna Germanica, Die Käfer des Deutschen Reiches*, Bd. 1, 3, 4 en 5** (Bd. 2 ontbreekt), 1908—1916, *f* 4.—*; Ulrich Sedlag, *Urinsekten, Neue Brehm Bucherei*, 1950, 28 blz., *f* 0.75; J. van den Brande, *Algemeene Insectenleer*, 1ste druk, 1946, Antwerpen, geb., 277 blz., 429 fig., *f* 7.50*; W. Schoenichen, *Praktikum der Insektenkunde*, 2te Auf., Jena, 1921, 227 blz., 261 fig., *f* 3.—*; *Butterflies and Moths at Home*, Gowan's Nature Books No. 4, 60 foto reproducties, Londen, 1907, form. 9.5 x 14.5 cm,** *f* 1.—; J. Huxley, *Evolution, The Modern Synthesis*, Londen, 3rd Impression 1944, *f* 2.—*; Bergen Evans, *The Natural History of Nonsense*, Londen, 4th Impression, 1949, 206 blz. (slappe kaft), *f* 1.50; Ed. Everts, *Coleoptera Neerlandica, Supplement*, 138 blz., 6 plt., geb.,** 1903, *f* 5.—*; H. Karny, *Der Insektenkörper und seine Terminologie*, Wien, 1921, 93 blz., 45 fig., *f* 0.75; J. Lubbock, *The senses, instincts, and intelligence of animals with special reference to insects*, Londen, 1889, 285 blz., 118 fig., geb.,** *f* 2.—*; J. H. Fabre, *Les Merveilles de l'Instinct chez les Insectes; Morceaux choisis*, Paris, 1920, geb.,** 271 blz., 16 plt., *f* 1.—*; Tickner Edwards, *Het Verhaal van de Honingbij* (vert., geïll., geen jaart.), Wereldbibliotheek, 291 blz., geb.,** *f* 1.—; M. Maeterlinck, *Het Leven der Bijen* (vert., geb.,** geen jaart.), *f* 1.—; L. Brands, *Met den IJmker - Het Bijenjaar rond*, den Haag, 1920, geb., 104 blz., geïll., *f* 1.—; G. Rendl, *Bijenroman*, vert. 1934, geb., *f* 1.50; K. Sajo, *Krieg und Frieden im Ameisenstaat*, Stuttgart, 1908, geb., 106 blz., 46 fig., *f* 1.—.

*) exclusief porto-kosten toezending **) band met tropenschade

Dr. L. KALSHOVEN, Rotondeweg 2, Blaricum.
